

परुच्छेपो दैवोदासिः। इन्द्रः। अत्यष्टिः।

इन्द्राय हि द्यौरसुरो अनम्रतेन्द्राय मही पृथिवी वरीमभिर्द्युम्नसाता वरीमभिः। इन्द्रं विश्वे सजोषसो देवासो दधिरे पुरः। इन्द्राय विश्वा सर्वनानि मानुषा रातानि सन्तु मानुषा॥

१.१३१.०१

असुरः- प्राणदम्। द्यौः- व्योम। इन्द्राय- ईशानशीलाय देवाय। अनम्रत- अवन्दत। हि- खलु। द्युम्नसाता- ज्योतिर्भूतानां विद्यानां लब्धये। वरीमभिः- वरैर्हव्यैः। मही- महती। पृथिवी- भूमिः। इन्द्राय। अनम्रत। विश्वे- सर्वे। सजोषसः- समानप्रीतयः। देवासः- देवाः। पुरः- तेषां पुरतः। इन्द्रम्। दधिरे- दधुः। इन्द्राय। विश्वा- सर्वाणि। मानुषा- अभ्युदयभूतानि। सर्वनानि- रसनिष्पादनानि च। रातानि- दानानि च। सन्तु- भवन्तु॥१॥

विश्वेषु हि त्वा सर्वनेषु तुञ्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक्स्वः सनिष्यवः पृथक्। तं त्वा नावं न पर्षणिं शूषस्य धुरि धीमहि। इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयवः स्तोमेभिरिन्द्रमायवः॥

१.१३१.०२

पृथक्- पृथक् पृथक्। स्वः- ज्योतिषः। सनिष्यवः- संभक्तारः। वृषमण्यवः- वर्षकमिन्द्रं ध्यायन्तो बुद्धयन्तश्च। विश्वेषु- सर्वेषु। सर्वनेषु- रसनिष्पादनेषु। समानमेकम्। त्वा- भवन्तम्। तुञ्जते- त्वरयन्ति। तम्- तादृशम्। त्वा- भवन्तम्। पर्षणिम्- पूरकम्। नावं न- प्लवमिव स्थितम्। शूषस्य- बलस्य। धुरि- धारणे। धीमहि- ध्यायामो बलाधिदैवतत्वात्। आयवः- जीवाः। इन्द्रम्। स्तोमेभिः- मन्त्रैः। यज्ञैर्न- दानैः पूजाभिः सङ्गतिकरणैश्च। चितयन्त- बुद्धयन्ते॥२॥

वि त्वा ततस्त्रे मिथुना अवस्यवो ब्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः।
यद्रव्यन्ता द्वा जना स्वर्यन्ता समूहसि। आविष्करिकृद्वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवम्॥

१.१३१.०३

यत्- येन कारणेन। गव्यन्ता- चिद्रश्मिकामौ। स्वर्यन्तौ- द्युलोकायोद्यतौ। द्वा जना- दंपती।
समूहसि- अनुग्रहार्थं निश्चिनोषि। तत्कारणेन। अवस्यवः- रक्षाकामास्तृप्तिकामाः। मिथुनाः-
दम्पतीभूता उपासकाः। गव्यस्य ब्रजस्य साता- चिद्रश्मिसमूहलाभे। त्वा- त्वाम्। वि ततस्त्रे-
वितन्यते। इन्द्र- परमेश्वर। निःसृजः- हव्यं भवदर्थं समर्पयामासुः। इन्द्र। सचाभुवम्- सहभुवम्।
वृषणम्- वर्षकम्। वज्रम्- स्वायुधम्। आविष्करिकृत्- प्रकटयन् भवसि ॥३॥

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः। शासस्तमिन्द्र
मर्त्यमयज्युं शवसस्पते। महीममुष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः॥ १.१३१.०४

यत्- यदा। इन्द्र- परमेश्वर। सासहानः- सहनशीलः सन्। शारदीः- बहुकालात् स्थितानि। पुरः-
बन्धनानि। अवातिरः- बिभेदिथ। तदा। पूरवः- मनुष्याः। ते- तव। अस्य वीर्यस्य- एतस्य
पराक्रमस्य महिमानम्। विदुः- अजानन्। शवसस्पते- बलाधिदैवत। इन्द्र। अयज्युम्-
दानरहितमुपासनारहितं लोकसङ्ग्रहरहितम्। मर्त्य- मनुष्यम्। शासः- दानार्थमुपासनार्थं
लोकसङ्ग्राहार्थमनुशासनमकरोः। मन्दसानः- हृष्यन्नेव। इमाः- एताः। अपः- जीवोदकधाराः।
महीम्- महतीम्। पृथिवीम्- भूमिम्। अमुष्णाः- अन्धकारादपहृतवानसि ॥४॥

आदिक्ते अस्य वीर्यस्य चर्किरन्मदेषु वृषन्नुशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ। चकर्थ
कारमेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे। ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत॥

१.१३१.०५

वृषन्- वर्षक । यत्- यस्मात्कारणात् । मदेषु- आनन्देषु । उशिजः- कामयमानान् । सखीयतः- सख्यकामान् । आविथ- ररक्षिथ । आत्- तस्मात्कारणात् । इत्- एव । अस्य- एतस्य । वीर्यस्य- माहात्म्यार्थम् । चर्किरन्- सोमं विकिरन्ति । प्रवन्तवे- प्रकर्षेण संभक्तुम् । पृतनासु- आत्मावरणैर्जनितेषु युद्धेषु । एभ्यः- एतेभ्य उपासकेभ्यः । कारम्- वीर्यं कर्म । चकर्थ- अकरोः । श्रवस्यन्तः- चिदाकाशस्थमन्त्रश्रवणोपलक्षितानुभवमिच्छन्तः सन्तः । ते- उपासकाः । अन्यामन्याम्- विविधाम् । नद्यम्- समृद्धिम् । टुनदि समृद्धौ । सनिष्णत- संभजन्ते ॥५॥

उतो नो अस्या उषसो जुषेत ह्यर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्षाता हवीमभिः । यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिञ्चिकेतसि । आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म श्रुधि नवीयसः ॥

१.१३१.०६

उतो- अपि च । नः- अस्माकम् । अस्याः- एतस्याः । उषसः- ज्ञानोदयदेवतायाः काले । जुषेत- सेवेत । अर्कस्य- पूजासाधनस्य । हविषः- चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्यस्य समर्पणम् । हवीमभिः- आह्वानसाधनैर्मन्त्रैः । स्वर्षाता- स्वर्गलाभसमये । बोधि- बुध्यस्व । यत्- यदा । मृधः- हिंसाभावनानाम् । हन्तवे- नाशाय । वृषा- वर्षकः सन् । वज्रिन्- वज्रपाणे । इन्द्र । चिकेतसि- बुद्धयसे । तदा । अस्य- एतस्य । नवीयसः- नव्यभावनायुक्तस्य । वेधसः- उपासकस्य । मे- मम । मन्म- ध्यानम् । श्रुधि- अनुभव ॥६॥

त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयुरमित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण शूर मर्त्यम् । जहि यो नो अघायति शृणुष्व सुश्रवस्तमः । रिष्टं न यामन्नप भूतु दुर्मतिर्विश्वाप भूतु दुर्मतिः ॥ १.१३१.०७

तुविजात- बहुधा भावनायां जात । इन्द्र- परमेश्वर । अस्मयुः- अस्मान् कामयमानः सन् । वावृधानः- वर्धमानः सन् । त्वम् । यः । नः- अस्माकम् । अघायति- पापं दुःखं वा करोति । तम् ।

अमित्रयन्तम्- विद्वेषिणम्। मर्त्य- मनुष्यम्। जहि। सुश्रवस्तमः- अतिशयेन श्रुतिसंपन्न।
शृणुष्व- अस्माकं मन्त्रं शृणु। यामन् रिष्टन् न- मार्गहिंसक इव स्थिता अन्तरायभूता इति भावः।
विश्वा दुर्मतिः- अस्माकं सर्वा दुर्वासना। अप भूतु- विनश्यतु ॥७॥

Dr. Rangraji